

	Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer
Ink.	1992-08-19
Dnr.	6484 B

Angående byggnadsminnesförklaring av byggnader på fastigheten Ed 1:33 i Voxtorps socken, Värnamo kommun

LÄNSSTYRELSENS AVGÖRANDE

Länsstyrelsen förklarar enligt 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m m (KML) huvudbyggnaden, norra flygeln, brobyggnaderna, båthuset, stenmagasinet och smedjan på fastigheten Ed 1:33 i Voxtorps socken, Värnamo kommun, för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar med stöd av 3 kap 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter.

1. Byggnaderna - huvudbyggnaden, norra flygeln, brobyggnaderna, båthuset, stenmagasinet och smedjan - får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller förändras.
2. I huvudbyggnadernas lilla salong och stora sal får inte göras ingrepp i eller ändring av äldre fast inredning. Till fast inredning hör bl a dörrar och dörrfoder, fönster och fönsteromfattningar, kakelugnar, golv, tak, lister och paneler.
3. I smedjans interiör får inte göras ingrepp i eller ändring av äldre fast inredning. Till fast inredning hör bl a dörrar, fönster, ässja och bälg.
4. I båthusets interiör får inte göras ingrepp i eller ändring av äldre fast inredning. Till fast inredning hör bl a dörrar, avbalkningar och trappor.
5. I norra flygelbyggnaden, brobyggnaderna och stenmagasinet får inte göras ingrepp i eller ändring av äldre fast inredning. Till fast inredning hör bl a dörrar och dörrfoder, fönster och fönsteromfattningar, golv, trappor och fönsterluckor.
6. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet skall ske med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart.

7. Det område kring byggnaderna som på bilagd karta avgränsats med streckad linje får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt väsentligt förändras. Området skall hållas i sådant skick att byggnadernas utseende och karaktär inte förvanskas.

Enligt 3 kap 21 § samma lag gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Länsstyrelsen beslutar att stenbron på fastigheten inte skall förklaras för byggnadsminne.

BAKGRUND

Kommunfullmäktige i Värnamo kommun väckte vid sammanträde den 25 april 1985 frågan om byggnadsminnesförklaring av huvudbyggnaden och sädesmagasinet på Eds herrgård. Länsstyrelsen har den 22 augusti 1991 väckt fråga om att byggnadsminnesförklaringen bör omfatta även följande byggnader och anläggningar: gårdssmedjan, båthuset, bron över Årån, två brobyggnader och den norra flygeln.

Av utredningen framgår i huvudsak följande.

Huvudbyggnaden, vars äldsta delar kan vara från 1790 är starkt präglad av en om- och tillbyggnad 1848. Den är uppförd av timmer i två våningar och en mezzaninvåning. Fasaden är klädd i liggande fasspontpanel och horisontellt indelad av flera gesimser. Fasaden är gulmålad med detaljer såsom friser och omfattningar i vitt och fönsterbågar i engelskt rött. Östfasadens mittparti är markerat med en frontespis, två pilastrar och en stor veranda med balkong ovanpå. Västfasaden har två sidorisaliter och fyra inbyggda balkonger. Sydfasaden har en mindre utbyggnad och en sentida garagedfart. Fönstren i bostadsvåningarna har tre lufter där mitt- och tvärpösternas form bildar ett T. Andra våningens fönster har profilerade överliggare. Mezzaninvåningen har liggande fönster av tvåluftstyp. Sockeln är av sten. Sadel-taket är helvalmat och flackt, täckt med falsplåt. De sex skorstenarna är av tegel.

Största delen av huvudbyggnadens fasta inredning är förvanskad genom renoveringar. Flertalet kakelugnar har därvid avlägsnats, nya golv och golvpaneler har lagts in. Dock är flertalet originaldörrar bevarade. Två rum, lilla salongen och stora salen på andra våningen, har äldre inredning bevarad i högre grad. Lilla salongen är sannolikt oförändrad sedan 1848 och är försedd med en rak kakelugn. Festsalen är husets största rum och omfattar även de liggande halvfönstren i mezzaninvåningen. Golvet är av trä och väggarna är tapetserade med

originaltapet och de två kakelugnarna är i empirestil.

Den norra flygeln är en magasinsbyggnad av timmer i en våning uppförd omkring 1850. Fasaden är klädd med locklistpanel och vissa snickerier, såsom foder, pilastrar och sparrändar, är utförda i s k snickarglädje. Fönstren är av fyrluftstyp och källarfönstren i stensockeln är av tvåluftstyp. Sadeltaket är täckt med asbestpannor. Fasaden är gulmålad med detaljer i vitt och fönsterbågar i engelskt rött. Invändigt löper en korridor genom byggnaden med lagerlokaler för herrgårdens hus hållning på ömse sidor. Ovanför pardörrarna i korridoren finns texter som Wigtualie Bod, Mjöl Bod etc. En trappa leder upp till vinden.

De två bröbyggnaderna ligger vid fästena till bron över Årån. De är uppförda av timmer i en våning och har fasad av liggande fasspontpanel uppdelad med släta vertikala brädor och pilastrar. Fönstren är av tvåluftstyp. Socklarna är av sten och går delvis ut i vattnet. Taken är helvalmade och täckta med falsplåt. Byggnadstekniskt överensstämmer byggnaderna i hög grad med huvudbyggnaden. Den södra byggnaden inrymmer tvättstuga och bagarstuga och den norra mangelbod. Båda byggnaderna har sättnings-skador i grunden och murstocken. Grunderna är förstärkta med betongfundament.

Stenbron leder över Årån i väst-östlig riktning öster om huvudbyggnaden. Bron är av sten med asfaltbeläggning och ett räcke av järnsmide. Vid det östra profästet finns dessutom järnstänger med kättingar samt två gatlyktor. Bron ersatte på 1920-talet en äldre träbro.

Båthuset vid Åråns lopp är uppfört i regelverk med väggar av jalusityp. Gavelröstena har spjälorsform och dörren mot väster är av jalusityp. Sadeltaket är täckt med nya enkupiga tegelpannor ovanpå ett äldre bräddtak. Sockeln är öppen mot öster för båtarnas infart och i dess stenmaterial ingår en del av en runsten, synlig från insidan. Vindsvåningen delas upp av spjälavbalkningar. Golvet är av trä. Invändigt finns en trätrappa liksom på västfasaden. Fasaden är målad med Falu rödfärg och vit oljefärg.

Stenmagasinet är uppfört av sten i två våningar med spritputsad fasad samt slätputsade hörn och omfattningar. Gavelröstena är uppförda av regelverk och klädda med ny locklistpanel. Fönsteröppningarna är försedda med träkarmar och järngaller med järnringar. Innanför gallren finns inåtgående järnluckor. Några öppningar är igenmurade. Dörren mot öster är av järn med ett äldre lås. Sockeln är av sten och sadeltaket täckt med nya enkupiga tegelpannor. Fasaden är vitmålad och gavel-

1992-08-03

221-1162-89

röstena målade med Falu rödfärg. Invändigt består första våningen av tre rum och en förstuga. Innerväggarna är uppförda av tegel. Vinden utgör ett rum och rester finns av en hissanordning. Takstolen är av svensk typ. Mellan våningarna leder trappor av trä.

Smedjan är uppförd av sten och trä i en våning med stor vind. Väggarnas nedre parti är av sten och de övre av liggande timmer. Gavelröstena är klädda med locklistpanel. På långsidornas väggar finns ankarjärn med ankarlutar. Fönstren är av tvåluftstyp med släta foder och överliggande vattbräda. Byggnaden har ett sadeltak, som är täckt med enkupiga tegelpannor, och skjuter ut mot öster över ingången. På taket finns en tegelskorsten med bredare bas och krön. Fasadens träpartier är målade med Falu rödfärg. Smedjans ingångsdörr är tvådelad och av paneltyp liksom loftets pardörrar. Smedjans rum består av ett rum med jordgolv, delvis putsade väggar och reveterat brädtak. I smedjan finns en tegelmurad ässja med tillhörande bälg.

Övrig bebyggelse på herrgården utgörs av en flygelbyggnad i söder, väsentligt förändrad vid en renovering 1938. Gårdsplanen framför huvudbyggnaden har en vändplan med en damm och ett solur i mitten.

Länsstyrelsen har den 28 januari 1992 upprättat ett förslag till skyddsföreskrifter, vilka godkänts av ägarna till fastigheten och

Yttrande föreligger från Kommunstyrelsen i Värnamo kommun som inte har någon erinran mot förslaget till områdesavgränsning och skyddsföreskrifter.

LÄNSSTYRELSENS MOTIVERING

Enligt 3 kap 1 § KML får en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde förklaras för byggnadsminne.

Ägare och innehavare av särskild rätt till fastighet har enligt 3 kap 10 § KML rätt till ersättning av staten om skyddsföreskrifter

1. utgör hinder för rivning av byggnad och skadan därav är betydande i förhållande till värdet av berörd del av fastigheten eller
2. på annat sätt innebär att pågående markanvändning avsevärt försvåras inom berörd del av fastigheten.

Medför skyddsföreskrifter att synnerligt men uppkommer vid användning av fastigheten, är staten skyldig att lösa fastigheten om ägaren begär det.

Eds herrgård är en sammanhängande kulturmiljö, där både byggnader och fornlämningar har ett stort kulturhistoriskt värde. Huvudbyggnadens kulturhistoriska värde utgörs av exteriören och den delvis bevarade interiören. Norra flygeln, brobyggnaderna, båthuset, stenmagasinet och smedjan är i hög grad oförändrade sedan deras respektive uppförande och är nära förknippade med sätermiljön. På grund härav finner Länsstyrelsen att de ovanstående byggnaderna har ett så stort kulturhistoriskt värde att de får anses som synnerligen märkliga och att de därför skall förklaras för byggnadsminne.

Vad gäller stenbron finner Länsstyrelsen att den inte kan sägas vara märklig på det sätt som avses i det ovan nämnda lagrummet. Den skall därför inte förklaras för byggnadsminne.

För byggnadernas bevarande skall det av Länsstyrelsen upprättade förslaget till skyddsföreskrifter gälla. Länsstyrelsen bedömer härvid att skyddsföreskrifterna ej skall medföra ersättningsskyldighet gentemot ägarna eller innehavare av särskild rätt. Ej heller kan föreskrifterna anses medföra att synnerligt men uppkommer vid användningen av fastigheten.

ÖVRIGT

Länsstyrelsen lämnar i förkommande fall råd och anvisningar i fråga om underhållet av byggnaderna.

Ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter får ske endast om det föreligger särskilda skäl för sådan ändring. Ansökan om ändring prövas av Länsstyrelsen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas hos Kammarrätten i Jönköping genom skrivelse till Länsstyrelsen - se bilaga.

I den slutliga handläggningen av detta ärende i vilket länsråd Bo Landholm beslutat och byrådirektör Anders Franzén varit föredragande, har även biträdande läns-

1992-08-03

221-1162-89

arkitekt Nicklas Aronsson, förste länsassessor Claes von Sydow och länsantikvarie Per-Olof Ringquist deltagit.

Bo Landholm
Bo Landholm

Anders Franzén
Anders Franzén

Kopia till:
Riksantikvarieämbetet med karta, delg kvitto

Värnamo kommun, kommunstyrelsen
" , kulturenämnden
" , byggnadsnämnden + laga kraftbevis
Länsmuseet
Inskrivningsmyndigheten + laga kraftbevis
Kme